

Η πολυπολιτισμική ανεκτικότητα

Από τον DENIS LACORNE

Η «πολυπολιτισμική ανεκτικότητα», για όσους προσπάθησαν να τη θεωρητικοποιήσουν, ευνοεί την ομάδα έναντι του ατόμου και τη διατήρηση παραδόσεων ή τελετουργικών που θεωρούνται ουσιώδους σημασίας για την ταυτότητα της ομάδας. Η ταυτότητα αυτή, εάν είναι ισχυρή, πρέπει να χρησιμεύει στην προστασία της ομάδας εντός ενός εχθρικού περιβάλλοντος, επιτρέποντάς της παράλληλα να ορίζει με αυτονομία τη μοίρα και το μέλλον της. Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπρόσωποι της ομάδας μπορούν να απαιτήσουν από την πλευρά των δημόσιων αρχών εγγυήσεις, αποζημιώσεις ή συμφωνίες, προκειμένου να διασφαλίσουν την επιβίωσή της. Αν τη μεταφράσουμε σε πολιτικούς και νομικούς όρους, η ανάγκη της επιβίωσης απαιτεί την προσαρμογή κοινών κανόνων ή γενικών νόμων στην ιδιαίτερη κουλτούρα —θρησκευτική, εθνική, γλωσσική, εκπαιδευτική— της μειονοτικής ομάδας. Απομένει η επίλυση μιας μείζονος δυσκολίας: πώς θα δικαιολογήσουμε την παρέκκλιση από έναν κοινό κανόνα, σε γενικές γραμμές με ευμένεια αποδεκτό από την πλειονότητα των πολιτών διότι φαινομενικά είναι ουδέτερος και καθολικού χαρακτήρα, με τη δικαιολογία ότι θίγει τα συμφέροντα, τις ευαισθησίες ή τις ζωτικές ανάγκες του τάδε ή του δείνα συγκεκριμένου πολιτισμού;

Ας σκεφτούμε, για παράδειγμα, έναν νόμο που απαγορεύει την εργασία την Κυριακή. Αυτός ο τύπος νόμου είναι σε γενικές γραμμές με ευμένεια αποδεκτός, διότι εφαρμόζεται εξίσου σε όλους. Ένας τέτοιος νόμος, όμως, στις δυτικές δημοκρατίες αποτελεί επιβίωση μιας χριστιανικής παράδοσης η οποία ενδέχεται να θίγει τις ομάδες που η θρησκεία τους επιβάλλει κάποια άλλη ημέρα αργίας: αυτή είναι η περίπτωση των εβραίων, για παράδειγμα, ή των αντιβεντιστών της Έβδομης Ημέρας, που προτιμούν το Σάββατο. Άλλοι νόμοι

1864. Πορτρέτο του επισκόπου της Εκκλησίας των μορμόνων στη Salt Lake City της Γιούτα, Άιρα Έλντριτζ, με τις τρεις συζύγους του: Νάνσι Μπλακ Έλντριτζ, Χάννα Μαριάνα Σάβατς Έλντριτζ και Χέλβιγκ Μαίρη Άντερσον Έλντριτζ.

απαγορεύουν να ανοίγουν τα καταστήματα την ημέρα των Χριστουγέννων ή του Πάσχα, από σεβασμό στην κυρίαρχη θρησκεία, ενώ οι εμπορικές δραστηριότητες συνεχίζονται σαν να μη συμβαίνει τίποτα τις ημέρες των μεγάλων εβραϊκών ή μουσουλμανικών εορτών. Το ίδιο ισχύει και για τα δημόσια σχολεία, που κλείνουν κατά τις μεγάλες χριστιανικές εορτές αλλά παραμένουν ανοιχτά κατά τις εβραϊκές ή μουσουλμανικές. Ο νόμος επομένως δεν είναι απολύτως ουδέτερος. Συμβαδίζουμε την πλειοψηφία, κάτι που είναι κατανοητό, καθότι αντικατοπτρίζει μια παμπάλαια παράδοση, το δημογραφικό βάρος μιας πλειονότητας ανθρώπων χριστιανικής παράδοσης (έστω κι αν δεν θρησκευούνται πλέον ενεργά) και το γεγονός ότι μια καλή διαχείριση της κοινωνίας δεν επιτρέπει την άναρχη αύξηση των ημερών εορτών και αργιών. Η επιθυμητή ουδετερότητα θα είναι έτσι ατελής, και καταλαβαίνουμε ότι ορισμένα άτομα θα επιδιώξουν κάποιου είδους συμφωνίες για να μην υποχρεώνονται στην κατανάλωση χοιρινού στις τραπεζαρίες (π.χ. σχολείων ή πανεπιστημιακών ιδρυμάτων) ή για να απαλλάσσονται από μαθήματα (ή εξετάσεις)

την ημέρα του Γιομ Κιπούρ ή του Ιντ-αλ-Φιτρ. Τέτοια αιτήματα εξαιρέσης, προκειμένου να εξετάζονται με σοβαρότητα από τις δημόσιες αρχές, θα πρέπει ιδανικά να βασίζονται σε μια βαθιά θρησκευτική πεποίθηση, ειλικρινή και αυθεντική, η οποία να επιβεβαιώνει και την ηθική ακεραιότητα των μελών της ομάδας που τα θέτει. Η άρνηση εύρεσης συμβιβαστικής λύσης μπορεί να εκληφθεί από την ομάδα που θέτει το σχετικό αίτημα ως αδικία ή διάκριση.

Η συμφωνία ή η άρνησή της, πέρα από ζητήματα κοινωνικής ισοότητας και δικαιοσύνης, μπορεί να απεικονίζει και μια σχέση ισχύος ανάμεσα σε κυρίαρχες και κυριαρχούμενες ομάδες. Μια θρησκευτική μειονότητα που εκτιμά ότι θίγεται από έναν νόμο γενικής ισχύος, και φαινομενικά ουδέτερο, θα δικαιωθεί μόνο εφόσον πετύχει να πείσει την πλειοψηφία για τη βασιμότητα του αιτήματός της για εξαίρεση. Αυτή η άσκηση πειθούς στηρίζεται κατά μεγάλο μέρος στον εύλογο χαρακτήρα της διεκδικούμενης εξαιρέσης. Αλλά, τι σημαίνει «εύλογη» εξαίρεση; Ποιος είναι ο αποδεκτός βαθμός παρέκκλισης από τις ηθικές, πολιτικές και κοινωνικές νόρμες της

κυρίαρχης κοινωνίας; Είναι προφανές ότι η σωματική βία που επιβάλλεται για πολιτισμικούς ή θρησκευτικούς λόγους (η κλειτοριδεκτομή, οι ανθρωποθυσίες, το σημάδεμα με οξύ στο πρόσωπο γυναικών που «δεν σέβονται» τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, ο λιθοβολισμός γυναικών για μοιχεία κ.λπ.) δεν είναι αποδεκτή στις φιλελεύθερες δημοκρατίες. Τι συμβαίνει όμως με άλλες «παρεκκλίνουσες» πρακτικές, όπως η πολυγαμία; Το ερώτημα τέθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες στα τέλη του 19ου αιώνα, σε μια εποχή όπου οι περισσότεροι κάτοικοι της περιοχής της Γιούτα επιθυμούσαν να ενταχθούν στην αμερικανική ομοσπονδιακή ένωση, για να επωφεληθούν από όλα τα πλεονεκτήματα της αμερικανικής ιθαγένειας.

Η ΠΟΛΥΓΑΜΙΑ ΤΩΝ ΜΟΡΜΟΝΩΝ

Ο «πολλαπλός γάμος» ή η πολυγαμία των μορμόνων, που εφάρμοσε ο Τζόζεφ Σμιθ, ιδρυτής της Εκκλησίας του Ιησού Χριστού των Αγίων των Τελευταίων Ημερών στις αρχές της δεκαετίας του 1830, έγινε νόμιμη πρακτική μόλις το 1852. Εκείνος, που τον αποκαλούσαν προφήτη Σμιθ (κι

Gospel Library

ο οποίος θα αποκτήσει περισσότερες από τριάντα συζύγους), τη δικαιολογούσε στο όνομα μιας «αποκάλυψης» που έγινε μόνο στον ίδιο και η οποία συμπλήρωνε εκείνες που ήδη είχαν καταγραφεί στο Βιβλίο του Μόρμον. Η δικαιολόγηση ήταν απλή: οι πατριάρχες της Παλαιάς Διαθήκης είχαν πολλές συζύγους και οι μορμόνοι, που ισχυρίζονταν ότι ανακάλυπταν εκ νέου μια πρωτόγονη εκκλησία, έπρεπε να επιστρέψουν στις πηγές. Η πολυγαμία εξάλλου είχε κάποια πρακτικά αποτελέσματα: πρόσφερε μια προστασία σε γυναίκες μόνες ή σε χήρες δίχως πόρους, που φαίνονταν να περιμένουν πολλά από συζύγους πλουσιότερους από τις ίδιες. Αντίθετα από μια πολύ διαδεδομένη άποψη της εποχής εκείνης, ο πολλαπλός γάμος δεν ήταν συνώνυμο της ακολασίας ή του χαρεμιού: οι νέες σύζυγοι του προφήτη Σμιθ, επί παραδείγματι, ζούσαν στο σπίτι τους ή στους γονείς τους, εκτός της συζυγικής κατοικίας, και οι αναλύσεις DNA στους άρρενες απογόνους τους έδειξαν ότι δεν ήταν παιδιά του ιδρυτή.

Στην πλειονότητά τους οι υπόλοιποι μορμόνοι αρκούσαν σε δύο ή τρεις συζύγους, που έφεραν στον κόσμο πολλά παιδιά και μοιράζονταν τις «φροντίδες» του συζύγου. Η πρακτική του πολλαπλού γάμου γενικεύθηκε σταδιακά στους μορμόνους κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα: 43,6% είχαν δημιουργήσει πολυγαμικές οικογένειες το 1860. Η συγκεκριμένη πρακτική εντούτοις, επιβεβλημένη για λόγους δόγματος, ξεθώριασε κατά τη δεκαετία του 1880, ύστερα από την απαγόρευση της πολυγαμίας από το Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών και την εγκατάλειψή της από την Εκκλησία του Ιησού Χριστού των Αγίων των Τελευταίων Ημερών. Το 1900, μόνο 7% των μορμόνων είχαν πολυγαμικές οικογένειες.

Μπορούσαν οι ομοσπονδιακές αρχές να ανεχθούν μια πρακτική που παραβίαζε τόσο ανοιχτά τους κοινωνικούς κανόνες της εποχής; Ποια ήταν τα όρια της «ελεύθερης ενάσκησης της θρησκείας», που θεωρητικά προστατευόταν ανεπιφύλακτα από την 1η τροπολογία του Συντάγματος

των Ηνωμένων Πολιτειών;

Οι μορμόνοι χρησιμοποίησαν ένα θεολογικό επιχείρημα για να υπερασπιστούν την πολυγαμία: συμμορφώνονταν προς τις αποκαλύψεις του προφήτη Σμιθ και αντιμετώπιζαν τους γάμους αυτούς με τον μεγαλύτερο σεβασμό, καθώς, σύμφωνα με το μορμονικό δόγμα, ο γάμος αποτελεί μια «επουράνια» συμφωνία η οποία παραμένει εν ισχύ στην αιωνιότητα και ενώνει τους συζύγους στη μετά θάνατον ζωή. Για να δοκιμάσουν το πεδίο ελευθερίας που διέθεταν, οι μορμόνοι παρότρυναν έναν ανάμεσά τους, τον Τζωρτζ Ρέννολντς, δίγαμο, να αμφισβητήσει τη συνταγματικότητα του ομοσπονδιακού νόμου που απαγόρευε τον πολλαπλό γάμο στην περιοχή της Γιούτα. Η υπόθεση κρίθηκε κατ' έφεση ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών. Το σκεπτικό του Δικαστηρίου, που δεν δικαίωσε τον Ρέννολντς, έχει πολλά στοιχεία πολιτικής ιστορίας και ιστορίας δικαίου. Σύμφωνα με τη γνώμη του δικαστή Ουέιτ, η πολυγαμία συνιστά «προσβολή κατά της

κοινωνίας», που δεν θα μπορούσε να είναι ανεκτή, ακόμη και σε μια εποχή όπου η δικαιοσύνη ήταν πιο ανοιχτή σε παρεκκλίνοσες συμπεριφορές, όπως η άρνηση να καλέσει κανείς γιατρό για τη φροντίδα ενός άρρωστου παιδιού, για λόγους θρησκευτικούς. Η προσβολή αυτή, πολύ παλαιά από τη σκοπιά του δικαίου, ανάγεται στην παράδοση του κοινοδικαίου και σε έναν ποινικό νόμο που ψηφίστηκε κατά τη βασιλεία του Ιακώβου Α' και τιμωρούσε την πολυγαμία με την ποινή του θανάτου. Τον ίδιο νόμο εξάλλου επανέλαβαν κατά γράμμα οι νομοθέτες των αγγλικών αποικιών της Βόρειας Αμερικής. Από πολιτική άποψη, η απόφαση ήταν εξίσου αυστηρή: η πολυγαμία οδηγούσε στον δεσποτισμό, διότι βασιζόταν σε ένα σύστημα πατριαρχικών σχέσεων που χαρακτηριζόταν από ανισότητα. Η μονογαμία, αντιθέτως, ευνοούσε την άνθηση των δημοκρατικών ιδεών, καθώς στηριζόταν στη συναίνεση των συζύγων, οι οποίοι την ώρα του γάμου αντιμετώπιζονταν ως ίσοι. Η πολυγαμία ανήκε στον κόσμο

Τι διαβάζουμε φέτος το φθινόπωρο

Σοφία Νικολαΐδου
VOR: Πέρα από τον νόμο

Ένα μυθιστόρημα για τη ρωσόφωνη μαφία που απλώνεται στην Ευρώπη. Από τη Μόσχα ως τη Θεσσαλονίκη ένα καλάνικοφ δρόμος.

David Mitchell
Utopia Avenue

Μια ιστορία για τη δύναμη που έχει η μουσική να γεφυρώνει τα χάσματα, να ορίζει μια εποχή και να συναρπάζει την ψυχή.

Vladimir Nabokov
MARY

Το πρώτο λαμπρό δείγμα γραφής ενός από τους μεγαλύτερους μυθιστοριογράφους του 20ού αιώνα.

Kate Kirkpatrick
Πώς η Σιμόν έγινε η Μποβουάρ
Μια ολόκληρη ζωή

Η γυναίκα που ενέπνευσε, σκανδάλισε, έγινε σύμβολο απελευθέρωσης των γυναικών και είδωλο του φεμινισμού μέσα από μια ρηξικέλευστη βιογραφία.

Πέτρος Τατσόπουλος
Το όπιο του λαού

Μια ανορθόδοξη προσέγγιση

Με βιτριολικό χιούμορ αλλά και με βλάσφημη διάθεση, ο εμπρηστικός Πέτρος Τατσόπουλος δίνει απρόβλεπτες απαντήσεις σε ενοχλητικές ερωτήσεις.

metaixmio.gr
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ
Τα βιβλία της ζωής μας

18η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου Θεσσαλονίκης

25-28 Νοεμβρίου 2021

περίπτερο 15, stand 46, HELEXPO ΔΕΘ

Βιβλιοπαρουσιάσεις

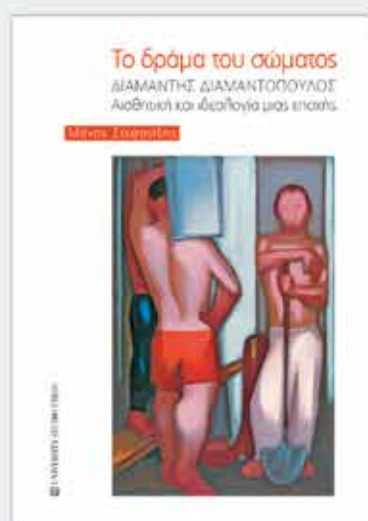

5η Art-Thessaloniki International Contemporary Art Fair

25-28 Νοεμβρίου 2021

περίπτερο 9, HELEXPO ΔΕΘ

Βιβλιοπαρουσιάσεις

UNIVERSITY STUDIO PRESS

Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων & Περιοδικών

του ανατολικού δεσποτισμού, στους «ασιατικούς» και «αφρικανικούς» λαούς· ήταν «ανέκαθεν αποκρουστική για τα έθνη της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης». Η Δύση ήταν μονογαμική από τη θεμελίωσή της, πριν ακόμη από την εισαγωγή του χριστιανισμού, αν πιστέψουμε τον ιστορικό Φράνσις Λήμπερ (μία από τις πηγές έμπνευσης του δικαστή Ουέιτ), ο οποίος στα έργα του αναφερόταν στην περίφημη *Germania* του Τάκιτου, όπου βρίσκουμε ένα ζωηρό εγκώμιο των πλεονεκτημάτων της μονογαμίας όπως την εφάρμοζαν οι αρχαίοι Σάξονες.

Η πρακτική της πολυγαμίας δεν ήταν αποδεκτή διότι αφορούσε και «την οργάνωση της κοινωνίας», δηλαδή το ίδιο το θεμέλιο της ομοσπονδιακής δημοσίας τάξης. Αν γινόταν ανεκτή η πολυγαμία, θα κατέληγαν να καταστούν «τα δόγματα μιας θρησκευτικής πίστης ανώτερα από τον νόμο της χώρας»· θα ήταν σαν να επιτρέπεται στον κάθε πολίτη να ανάγει τη δική του ελευθερία συνείδησης σε νόμο για όλους — πράγμα που θα κατέστρεφε ακόμη και την πιθανότητα του κοινωνικού συμβολαίου. Στο πλαίσιο αυτό, όπου η πολυγαμία καταγγελλόταν ως πρακτική εξίσου βάρβαρη και απαράδεκτη με τη δουλεία, δεν υπήρχε χώρος για συμβιβασμό: η πρακτική έπρεπε να εξαλειφθεί, στο όνομα του «πολιτισμού». Ο μόνος συγγραφέας, απ' όσο γνωρίζω, που υπερασπίστηκε την πολυγαμία στο όνομα της ελευθερίας είναι ο Τζων Στιούαρτ Μιλ, που υποστήριξε πως η πολυγαμική σχέση, όσο οπισθοδρομική κι αν είναι, είναι μια σχέση εθελοντική, με την ελεύθερη συναίνεση γυναικών που τις θέλγει η ιδέα του πολλαπλού γάμου. Δεν ήταν λοιπόν επιθυμητό να προτρέπονται οι επικριτές του μορμονισμού να αποδουθούν σε μια σταυροφορία ή *πολιτισμοφορία* (civilizade, εξαναγκαστός εκπολιτισμός) ενάντια στην αποκλίνοσα αυτή κοινότητα: «Καμία κοινότητα δεν έχει το δικαίωμα να εξαναγκάζει μια άλλη να είναι πολιτισμένη, όπως κι εκείνοι που υφίστανται τις επιπτώσεις ενός κακού νόμου δεν ζητούν να τους σώσουν άλλοι». Αλλά η *πολιτισμοφορία* έλαβε χώρα, παρ' όλα αυτά, με τη στήριξη του ομοσπονδιακού στρατού.

Μοιρασμένοι ανάμεσα στην πίστη τους στην αλήθεια των αποκαλύψεων του προφήτη και σε μια πρακτική που στο εξής απαγορευόταν από τον νόμο, οι μορμόνοι είχαν μόνο μία επιλογή: να κρύβονται από τις ομοσπονδιακές αρχές ή να μετοικήσουν στο εξωτερικό, στο Μεξικό για παράδειγμα, όπως οι πολύγαμοι πρόγονοι του Μιτ Ρόμνεϊ, του αποτυχημένου υποψηφίου στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές του 2012. Χιλιάδες πολύγαμοι μορμόνοι πάντως συνελήφθησαν και καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης ενός έτους ή και μεγαλύτερες. Μπροστά στη μαζική ανυπακοή των μορμόνων, οι ομοσπονδιακές αρχές πολλαπλασίασαν τις κυρώσεις κατά των ανυπάκουων, στερώντας τους το δικαίωμα ψήφου, τη συμμετοχή σε σώματα ενόρκων και το δικαίωμα του εκλέγεσθαι. Όταν το Κογκρέσο άρχισε να κατάσχει τα περιουσιακά στοιχεία της Εκκλησίας των Αγίων των Τελευταίων Ημερών, τότε πια ο ανώτατος ηγέτης των μορμόνων, ο Ουίλφορντ Γούντροφ, αποφάσισε, το 1890, να καταργήσει επί της ουσίας τον πολλαπλό γάμο, αρνούμενος να τελέσει τέτοιου τύπου ενώσεις. Το δόγμα παρέμενε γραμμένο στα ιερά βιβλία της Εκκλησίας των Μορμόνων, η πρακτική όμως σταδιακά εγκαταλείφθηκε — γεγονός που κατέστησε τελικά εφικτή την επανένωση της περιοχής της Γιούτα με την Ομοσπονδιακή Ένωση, το 1896. Στο εξής οι πολίτες της νέας Πολιτείας μπορούσαν να εκλέγουν απευθείας τους αντιπροσώπους τους, είχαν όμως στερηθεί την πολιτισμική τους ιδιαιτερότητα. Έπαψαν από τότε, με εξαίρεση μια μικρή μειονότητα «φονταμενταλιστών» διαφωνούντων, να αποτελούν μια αντι-κοινωνία δεσποτική και πατριαρχική στην καρδιά της αμερικανικής δημοκρατίας. ■

Απόσπασμα από το βιβλίο του Denis Lacorne, *Τα όρια της ανεκτικότητας. Οι αξίες του Διαφωτισμού και ο φανατισμός*, μετάφραση: Μαρία Παπαηλιάδη, επιστημονική επιμέλεια - επίμετρο: Βασίλης Βουτσάκης, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. Κυκλοφορεί τον Νοέμβριο του 2021.